

KAPITEL III

LEDIGHED OG LØNDANNELSE

III.1 Indledning

Stigende ledighed i 1970'erne og 1980'erne

Ledigheden har historisk svinget betydeligt. Fra et meget lavt niveau under 1960'ernes højkonjunktur har der siden begyndelsen af 1970'erne og frem til midten af 1990'erne været en opadgående tendens i ledigheden. Denne tendens, der ikke var ulig udviklingen i mange europæiske lande, satte efterhånden fokus på mulige strukturproblemer på det danske arbejdsmarked og på årsagerne hertil. Ledigheden nåede i 1993 op på 350.000 personer, eller godt 12 pct. af arbejdsstyrken.

Stort ledighedsfald i 1990'erne:

Siden 1993 er antallet af ledige blevet mere end halveret, og ledigheden er nu nede på ca. 5 pct. af arbejdsstyrken. Tre faktorer kan have bidraget til dette fald: For det første var den økonomiske vækst i anden halvdel af 1990'erne mærkbart højere end tidligere, hvorfor en del af ledighedsfaldet må kunne tilskrives højkonjunktoren. For det andet introduceredes en række ordninger, der drænedes arbejdsstyrken, og som dermed bidrog til, at den registrerede ledighed blev reduceret ved, at mange ledige overgik til orlov, overgangsydelse osv. For det tredje er der sket en række ændringer i rammerne for arbejdsmarkedet, som bl.a. inkluderer opstramninger af arbejdsmarkedspolitikken, ændringer i løn- og forhandlingssystemerne og skattereformer. Disse og andre ændringer kan have bidraget til forbedringer af arbejdsmarkedets funktion og et deraf følgende fald i strukturledigheden. En indikation af, at i hvert fald noget af ledighedsfaldet kan tilskrives strukturforbedringer, er, at de traditionelle statistiske modeller for udviklingen i lønningerne ("lønrelationerne"), der bygger på sammenhængen mellem lønstigninger og ledighed, har haft store problemer med at forklare de relativt beherskede lønstigninger i slutningen af 1990'erne.

Konjunktur, kosmetik eller struktur?

Kapitlets opbygning

I afsnit III.2 analyseres ledighedsudviklingen med særligt fokus på faldet i 1990'erne. Begrebet strukturel ledighed diskuteres, og der gives en vurdering af, hvor stor en andel af ledighedsfaldet, som kan tilskrives hhv. konjunkturudviklingen og ændrede strukturelle forhold i løndannelsen. I afsnit III.3 beskrives de lønrelationer, som indgår i nogle af de mest anvendte modeller i Danmark. Afsnit III.4 gennemgår en række forhold, som har betydning for løndannelsen, og som måske kan have påvirket sammenhængen mellem løn og ledighed i 1990'erne. Afsnit III.5 indeholder en estimation af en lønrelation, der beskriver en stabil sammenhæng mellem lønstigninger på den ene side og et mål for ledigheden på den anden side. I afsnit III.6 samles kort op på konklusionerne fra kapitlet.

III.2 Udviklingen i ledigheden

Konjunktur- og strukturledighed

Der skelnes normalt mellem den del af ledigheden, der er forårsaget af svingninger i den økonomiske aktivitet, og den del, der er bestemt af de underliggende strukturer og institutionelle rammer på arbejdsmarkedet. Ledighedens konjunkturfølsomhed afspejler, at svingninger i den samlede efterspørgsel i økonomien påvirker efterspørgslen efter arbejdskraft og dermed ledigheden.

Strukturledighed afhænger bl.a. af institutionelle rammer

Strukturledigheden kan opfattes som det langsigtede ligevægtsniveau, som ledigheden vil stabilisere sig på, når løn- og pristilpasningen i økonomien har spillet sig ud. Det betyder f.eks., at ledigheden i en konjunkturopgang midlertidigt kan komme længere ned. Strukturledigheden afhænger af en lang række institutionelle forhold både på selve arbejdsmarkedet og andre steder via samspillet med de øvrige dele af økonomien. Således påvirker eksempelvis arbejdsmarkedspolitikken, reglerne i dagpengesystemet, overenskomstsystemet og styrkeforholdet mellem arbejdsmarkedets parter niveauet for den strukturelle ledighed, men også konkurrencesituationen på varemarkedet, skattesystemet m.m. kan være af betydning. Mismatch mellem arbejdsstyrkens uddannelsesmæssige kvalifikationer og de kvalifikationer, der bliver efterspurgt, kan ligeledes påvirke

det strukturelle ledighedsniveau Også mismatch mellem den regionale fordeling af arbejdsstyrken og den geografiske placering af virksomhederne kan bidrage til strukturledigheden.¹

Ledigheden vil aldrig blive 0

Selv i det tilfælde, hvor lønningerne tilpasser sig fuldt ud til ændringer i udbuds- og efterspørgselsforhold på arbejdsmarkedet, vil der forekomme ledighed. I praksis er det eksempelvis vanskeligt at forestille sig, at sæsonudsving i efterspørgslen efter arbejdskraft skulle kunne udjævnes af fleksible lønninger. Også i forbindelse med jobskifte vil der i praksis opstå ledighedsperioder. Generelt vil det være optimalt for en person, der bliver ledig at benytte en vis tid til at søge efter et andet arbejde, der matcher personens kvalifikationer og præferencer. Længden af perioden, en person er søgende, vil bl.a. afhænge af personens reservationsløn i forhold til den lønfordeling, der er på markedet. Reservationslønnen afhænger blandt flere ting af dagpengenes eller kontanthjælpens niveau og rådighedsreglerne. Givet at den ledige har en realistisk opfattelse af egne kvalifikationer og markedets normale aflønning heraf, kan det forventes, at jo længere tid en ledig søger efter arbejde, jo bedre match kan der opnås mellem personens kvalifikationer og jobbet krav. Det er derfor hverken muligt eller ønskeligt at fjerne ledigheden fuldstændigt.

Svært at skelne mellem konjunktur- og strukturledighed

I praksis er det vanskeligt at skelne mellem struktur- og konjunkturledighed. Dette skyldes ikke mindst, at der er en betydelig træghed i ledighedsudviklingen. Et midlertidigt stød til ledigheden i en enkelt periode vil således i praksis påvirke ledigheden gennem en længere periode. Det er dermed vanske-

- 1) Finansministeriet (1999) fremhæver, at flere nye ordninger siden 1960'erne har bidraget til, at ledigheden næppe igen kan nå ned på de 1½-2 pct., som der var i 1960'erne. De nye ordninger er bl.a. dagpengeret til selvstændige, ret til feriedagpenge mv. Endvidere argumenterede Finansministeriet for, at mismatch-problemerne som følge af øget specialisering og teknologisk udvikling er steget siden 1960'erne. På den baggrund skønnede Finansministeriet, at den lavest mulige ledighed med det daværende regelsæt var 3-4 pct., og at det som følge af det øgede mismatch næppe ville være muligt vedvarende at komme under 5 pct.

ligt at bedømme, om et stød til ledigheden er permanent, eller er af midlertidig karakter (men har effekt over en længere tidsperiode).²

Træghed i tilpasningen

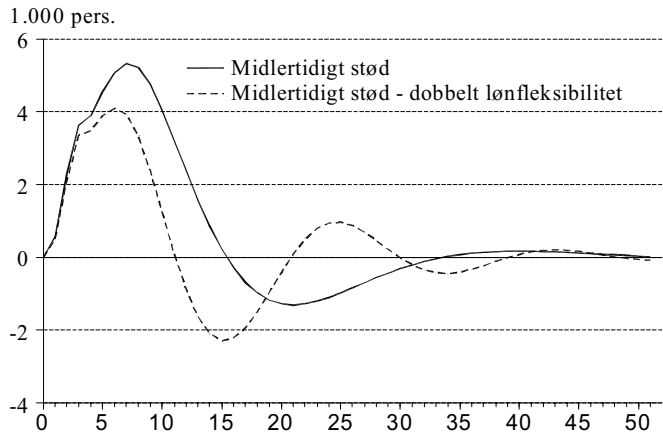
Grunden til, at et midlertidigt stød til ledigheden har længerevarende effekter, er manglede lønflexibilitet. Hvis lønningerne var fuldt fleksible, ville de i princippet kunne tilpasse sig således, at ledigheden umiddelbart efter et stød genfandt sit "strukturelle niveau". I praksis reagerer lønnen imidlertid ikke tilstrækkeligt meget på ændringer i ledigheden til, at ligevægten kan genskabes hurtigt. Dette kan bl.a. skyldes, at de beskæftigede udnytter deres position som "insidere" til at fastholde lønnen i stedet for at acceptere en lønnedgang til gavn for de arbejdsløse, jf. Lindbeck og Snower (1988). For den enkelte kan en ledighedsperiode af længere varighed indebære, at kontakten til arbejdsmarkedet forsvinder, og kvalifikationerne forringes.

Eksempel på træghed i ledigheden

Trægheden i tilpasningen er forsøgt illustreret i figur III.1. Figuren viser, hvorledes et stød til løndannelsen, f.eks. gennem et midlertidigt efterspørgselsstød, kan påvirke udviklingen i ledigheden. Eksemplet viser, at et midlertidigt stød kan have langvarige effekter på ledigheden; ifølge modelberegningerne vil et midlertidigt stød først have udspillet sig efter 10-15 år. Det skal understreges, at den viste træghed ikke alene er et resultat af trægheder i løndannelsen, men også afhænger af dynamikken i prisdannelsen, efterspørgslen, produktionstilpasningen, investeringer osv. Modelberegningerne viser også, at en mere fleksibel løndannelse bidrager til en hurtigere tilpasning. Den hurtigere tilpasning sker dog samtidig med, at tendensen til svingende bevægelser forstærkes.³

- 2) Trægheden benævnes i økonomisk teori "persistens". En ekstrem form for persistens er "hysteresis", der implicerer, at ledigheden ikke har noget veldefineret langsigtet niveau, jf. Lindbeck (1999). I statistiske termer indebærer hysteresis, at ledigheden er at opfatte som en random walk, dvs. en ikke-stationær tidsserie.
- 3) Også Hansen (1998) viser, at øget lønflexibilitet kan bidrage til dynamisk ustabilitet (større svingninger i tilpasningen mod ligevægt) forårsaget af samspillet mellem træghed i løn- og prisdannelsen og trægheder andre steder i økonomien, herunder eksempelvis eksportens prisafhængighed og boligprisdannelsen.

Figur III.1 Midlertidigt stød til løndannelsen

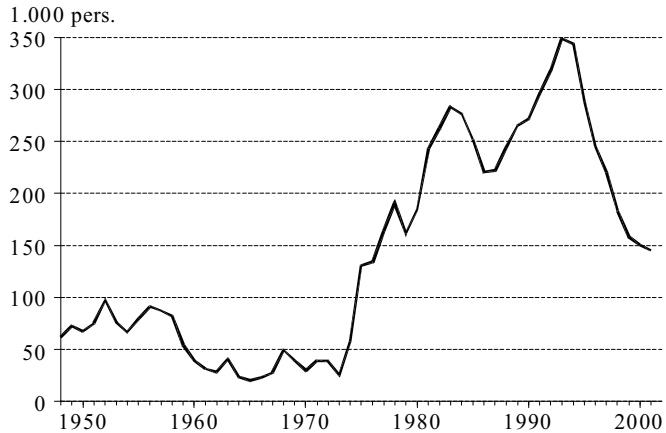
Anm.: Figuren viser afvigelsen mellem alternative forløb, hvor der er stødt til løndannelsen, og et grundforløb. Der er konkret stødt til løndannelsen med 1 pct.point i det første år. I tilfældet benævnt "dobbelt lønflexibilitet" er lønnens følsomhed over for ledigheden fordoblet.

Kilde: Egne beregninger på SMEC.

Ledigheden vendte i 1987

Udviklingen i ledigheden i Danmark har været stærkt præget af konjunkturudviklingen. I midten af 1980'erne blev ledigheden på få år reduceret fra knap 300.000 til ca. 220.000 jf. figur III.2. Dette medførte et betydeligt lønpres, som dog først slog fuldt igennem ved overenskomsterne i 1987, bl.a fordi overenskomstforhandlingerne i 1985 endte med storkonflikt og efterfølgende lovindgreb. De meget høje lønstigninger i 1987 kan – sammen med periodens store betalingsbalanceunderskud – opfattes som udtryk for, at dansk økonomi var overophedet og befandt sig på eller nær kapacitetsgrænsen.

Figur III.2 Den registrerede ledighed

Kilde: Danmarks Statistik, ADAM's databank.

Stigende ledighed sidst i 80'erne på grund af lav vækst

I kølvandet på højkonjunktoren i 1980'erne og overophedningen kom syv år med meget lave vækstrater. BNP-væksten var i perioden 1987-93 på i gennemsnit $\frac{1}{4}$ pct. pr. år, hvilket kan sammenholdes med en gennemsnitlig vækstrate på 2,2 pct. i perioden 1966-2001. En simpel sammenhæng mellem ændringer i ledigheden og væksten indikerer, at et fald i væksten på 1 pct.point giver anledning til en stigning i ledigheden på ca. 15.000 personer.⁴ Dette resultat indebærer, at den lave vækst i perioden 1987-93 kan forklare langt den største del af stigningen i ledigheden i denne periode. Således forklarer den estimerede sammenhæng en stigning i ledigheden på mere end

- 4) Den simple sammenhæng mellem ændring i ledighed og BNP-vækst er følgende: $\Delta UL_t = -9.22 * \Delta Y_t - 7.40 * \Delta Y_{t-1} + 4.4$,
(4.0) (3.3) (1.1)

hvor ΔUL er ændringen i ledigheden (målt i 1.000 personer), og ΔY er ændringen i væksten (målt ved ændringen i output-gap, som defineret af OECD, og målt i procent); under koefficienterne er angivet t-værdier i parentes. Estimationen er foretaget på årsdata for perioden 1973-2001 og forklarer mere end halvdelen af variationen i arbejdsløsheden. Stort set samme resultat (med modsat fortegn) fås, hvis man forklarer ændringen i beskæftigelsen (bortset fra et andet konstantled). Regressionen skal blot opfattes som illustrativ, blandt andet fordi den ikke opfylder en række sædvanlige statistiske kriterier, ligesom anvendelsen og definitionen af output-gap ikke er uproblematisk.

100.000 personer, mens den faktiske ledighed i samme periode steg med knap 130.000 personer.

Højkonjunktoren i 1990'erne bidrog til lavere ledighed

I 1993 toppede ledigheden på 350.000 personer, hvoraf en væsentlig del af stigningen i forhold til 1986 altså kan forklares af de dårlige konjunkturer, der fulgte overophedningen i midten af 80'erne. I perioden frem til 2001 er ledigheden blevet reduceret med mere end 200.000 personer, og ledigheden er dermed nu væsentligt under niveauet i 1986. Ledighedsfaldet i 1990'erne skete samtidig med, at dansk økonomi oplevede en langvarig højkonjunktur. Således kan konjunkturerne forklare næsten halvdelen af ledighedsfaldet siden 1993, baseret på sammenhængen mellem væksten og ændringen i ledigheden anført i fodnoten ovenfor.

Orlov, overgangsydelse og efterløn reducerede også ledigheden i 1990'erne

Samtidig med de gunstige konjunkturer blev ledigheden i 1990'erne påvirket af forskellige arbejdsmarkedspolitiske ordninger, der trak et betydeligt antal mennesker ud af arbejdsstyrken. I 1994, 1995 og 1996 gik godt 80.000 personer fra ledighed og over på forskellige passive ordninger. Heraf gik ca. halvdelen på overgangsydelse, knap halvdelen tog orlov fra ledighed, mens der kun skete en lille stigning i antallet af personer, der gik på efterløn fra ledighed. I de følgende år blev der foretaget opstramninger af især overgangsydelse og orlov, og der har derfor været et faldende antal personer på disse ordninger. Alligevel var der i 2001 fortsat 40-50.000 flere personer på disse passive ordninger fra ledighed end i 1993. Udviklingen i disse ordninger har dermed set over hele perioden efter 1993 bidraget mærkbart til faldet i ledigheden.

Men også strukturforbedringer bag faldet i ledigheden

Noget tyder imidlertid på, at højkonjunktur og arbejdsmarkedspolitiske ordninger, der reducerede arbejdsstyrken, ikke kan forklare hele ledighedsfaldet. Dette implicerer, at strukturerne på arbejdsmarkedet er blevet forbedret siden midten af 1980'erne. Alene det faktum, at ledigheden i dag er ca. 75.000 under niveauet i 1986, samtidig med at lønstigningstakten er væsentlig lavere, tyder på, at der har været strukturforbedringer på arbejdsmarkedet. Omvendt bør det bemærkes, at hvor de danske lønstigninger i 1980'ernes opsving generelt lå på niveau med udlandets, så er de danske lønninger steget mere end udlandets hvert eneste år siden 1995; i 2001 lå den danske

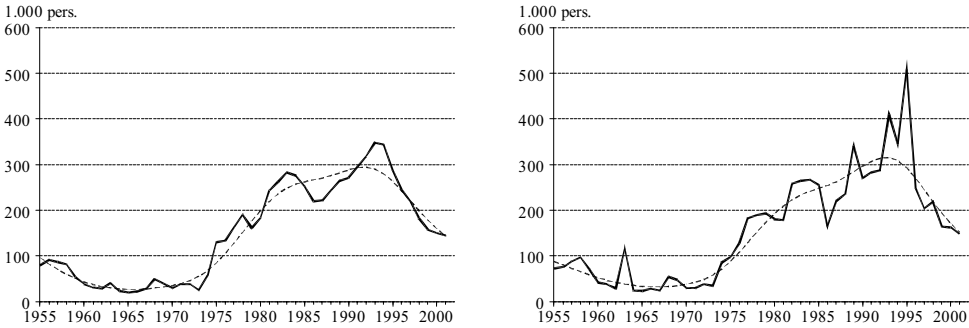
lønstigningstakt eksempelvis 1¼ pct.point over den udenlandske. Dette indikerer, at dansk økonomi aktuelt er meget tæt på kapacitetsgrænsen.

Beregninger af strukturel ledighed usikre

Det er, som allerede nævnt, forbundet med stor usikkerhed at skønne over udviklingen i det strukturelle ledighedsniveau. Men relevansen af begrebet gør, at flere institutioner, herunder eksempelvis OECD og Finansministeriet, alligevel gør forsøget.⁵ Der findes mange metoder til en kvantificering, jf. boks III.1. Fælles for metoderne er, at de forsøger at komme uden om det problem, at den strukturelle ledighed ikke kan observeres, og at der ikke findes relevante tidsserier for alle de størrelser, der kan tænkes at påvirke det strukturelle ledighedsniveau. Metoderne bygger på en rent statistisk beskrivelse af den strukturelle ledighed, og de giver dermed typisk ikke nævneværdig indsigt i de faktorer, der forklarer udviklingen i strukturledigheden. Det må derfor konkluderes, at beregningerne kun har en berettigelse i det omfang, de tolkninger og implikationer, der følger af estimaterne, kan opfattes som relevante og retvisende.

- 5) Den strukturelle ledighed er af stor betydning for vurderingen af den økonomiske situation og politik. Særligt indgår strukturledigheden som et centralt element i vurderingen af output-gap, der siger noget om, hvor tæt økonomien er på kapacitetsgrænsen. Dette er vigtig information i forhold til at vurdere risikoen for overophedning eller behovet for stimulerende økonomisk politik. Vurderingen af output-gap er også vigtig i relation til beregningen af den strukturelle offentlige saldo, der udtrykker de offentlige financers stilling, rensset for konjunkturernes påvirkning. Et givet offentligt underskud kan have vidt forskellige implikationer, afhængig af om det er betinget af slap finanspolitik – strukturelt underskud – eller dårlige konjukturer.

Figur III.3 Faktisk og strukturel ledighed – med og uden udglatning

Anm.: Figuren til venstre viser den faktiske ledighed og en udglattet serie (HP-filter med $\lambda = 50$), mens figuren til højre viser den strukturelle ledighed beregnet ved hjælp af ligning (3) i boks III.1 og den tilsvarende udglattede serie (HP-filter med $\lambda = 50$).

Kilde: Danmarks Statistik, ADAM's databank og egne beregninger.

Beregninger af den strukturelle ledighed udviser et fald

Ifølge Finansministeriets beregninger er den strukturelle ledighed faldet med 5,4 pct.point fra 10,8 pct. i 1993 til 5,6 pct. i 2001, jf. figur III.4.⁶ I den samme periode er den faktiske ledighed faldet 7 pct.point fra 12,1 pct. til 5,1 pct. Dermed implicerer Finansministeriets beregninger, at mere end $\frac{3}{4}$ af ledighedsfaldet siden 1993 kan tilskrives strukturforbedringer i relation til arbejdsmarkedet. Der kan imidlertid være grund til at sætte spørgsmålstegn ved størrelsen af dette fald. Finansministeriets estimat af strukturledigheden i 1993, der kun ligger $\frac{1}{4}$ pct. under den registrerede ledighed, forekommer således tvivlsomt – ikke mindst i lyset af, at en væsentlig del af stigningen i ledigheden fra 1986 og frem til 1993 må kunne tilskrives konjunkturmæssige forhold. Tilsvarende efterlader Finansministeriets tal kun en relativt lille plads til effekter af højkonjunkturerne i 1990'erne.

6) I samme periode er OECD's estimat af den strukturelle ledighed faldet 3,1 pct.point, dog baseret på et lidt andet ledighedsbegreb (ILO-definition, i modsætning til Finansministeriet, der anvender national definition).

Boks III.1 Beregning af den strukturelle ledighed

Beregninger af den strukturelle ledighed tager ofte udgangspunkt i NAIRU-begrebet (Non-Accelerating Inflation Rate of Unemployment), der er den ledighed, der implikerer, at inflationen (eller lønstigningstakten) er den samme som i sidste periode:

$$(1) \quad w = w_{-1} + \alpha(U - U^*) + v$$

hvor w er lønstigningstakten, U er ledigheden, U^* er den strukturelle ledighed, α er en parameter, og v er et stokastisk restled. Det bemærkes, at NAIRU-begrebet implikerer, at koefficienten til den laggede lønstigningstakt er lig med en.

Hvis det antages, at den strukturelle ledighed er konstant i hele perioden, kunne et estimat af U^* opnås ved at regressere ændringen i lønstigningstakten på arbejdsløsheden og en konstant. Estimatet af konstanten divideret med α ville da være et estimat af den strukturelle ledighed.

Antagelsen om en konstant strukturel ledighed er ikke tilfredsstillende, og det er oplagt at forsøge at estimere en tidsvarierende U^* . Den måske simpleste mulighed er at følge Elmeskov (1994). Her ses bort fra det stokastiske restled, og det antages i første omgang, at den strukturelle ledighed er konstant mellem to på hinanden følgende perioder. Det betyder, at (en tidsserie for) α kan findes ved at tage ændringerne på (1):

$$(2) \quad \Delta(w - w_{-1}) = \alpha \Delta U \iff \alpha = \Delta(w - w_{-1}) / \Delta U$$

Indsættes udtrykket for α i ligning (1) fås et udtryk for den strukturelle ledighed:

$$(3) \quad U^* = U - (\Delta U / (\Delta(w - w_{-1}))) \cdot (w - w_{-1})$$

Den således beregnede tidsserie vil indeholde en del støj, og det er nødvendigt at foretage en udglatning for at opnå et fortolkeligt forløb. Denne udglatning kan eksempelvis foretages ved hjælp af et Hodrick-Prescott (HP) filter.

En beslægtet metode følger Ball og Mankiw (2002), der reformulerer (1) til:

$$(1) \quad U^* + v/\alpha = U + \Delta w/\alpha$$

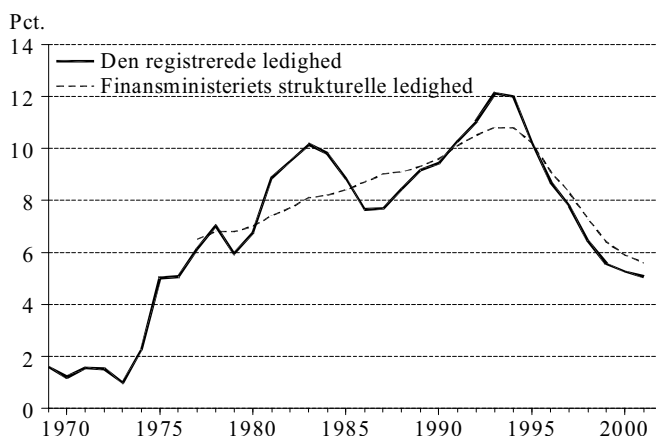
Højresiden kan umiddelbart beregnes, hvis α er kendt. Ball og Mankiw foreslår at finde α ved at regressere Δw på U og en konstant. Herefter skal den kendte sum, $U + \Delta w/\alpha$, deles op i en langsigtet trend, U^* , og kortsigtet støj, v/α , hvilket eksempelvis kan gøres ved hjælp af HP-filteret.

Finansministeriet har beregnet en række forskellige mål for den strukturelle ledighed, jf. bl.a. Finansministeriet (1995). På basis af lønrelationen i ADAM er det beregnet, hvad ledigheden skulle være for eksempelvis at opnå samme lønstigningstakt som i udlandet (Unchanged Wage Differential Rate of Unemployment, UWDRU), eller den ledighed, der skulle til for at opnå en given inflationstakt (Inflation Target Rate of Unemployment, ITRU). Finansministeriet har også foretaget beregninger, hvor man ikke alene tager udgangspunkt i lønrelationen i ADAM, men i hele modellen for at inddrage flere sammenhænge, jf. Gersing (1997). Generelt er disse mål for strukturledigheden blevet udsat for en udglatning, og ofte er de forskellige metoder kommet til ganske forskellige resultater.

Finansministeriets aktuelt foretrukne beregning af den strukturelle ledighed anvender en avanceret statistisk metode. Metoden benytter det såkaldte Kalman-filter og bygger bl.a. på en antagelse om, at den strukturelle ledighed kan beskrives som en random walk: $U^* = U^*_{t-1} + u$, jf. Baadsgaard (2001). En tilsvarende metode anvendes nu af OECD, jf. Turner mfl.(2001). En fordel ved metoden er, at man ikke er afhængig af en tilfældig udglatning i form af eksempelvis et HP-filter, men kan lade data bestemme graden af udglatning af serien for U^* . Samtidig kan man beregne en statistisk usikkerhed på den strukturelle ledighed.

Generelt lider metoderne af den fælles svaghed, at de ikke giver megen indsigt i, *hvorfor* den strukturelle ledighed måtte være ændret. Samtidig kan metoderne beskyldes for at være relativt simple i den underliggende beskrivelse af dynamikken i sammenhængen mellem løndannelse og ledighedsudvikling; dette er bl.a. en kritik mod de oprindelige metoder anvendt af eksempelvis OECD, som er fremført af Holden og Nymoen (2002). Især de simple metoder giver endvidere estimater af den strukturelle ledighed, der i sig selv er utroværdigt svingende, og de serier, der offentliggøres, bliver derfor afhængige af en mere eller mindre tilfældig udglatningsmekanisme. I praksis kan det være vanskeligt at se forskel på det udglattede estimat af den beregnede strukturelle ledighed og en tilsvarende udglatning af den faktiske ledighed, jf. figur III.3.

Figur III.4 Finansministeriets strukturelle ledighed

Kilde: Danmarks Statistik, ADAM's databank og oplysninger fra Finansministeriet.

III.3 Lønrelationernes sammenbrud

Lønrelationer i de makroøkonomiske modeller har problemer

Lønrelationerne i de store danske makroøkonomiske modeller, ADAM, SMEC og MONA, bygger på, at der er en stabil sammenhæng mellem lønstigningstakten på den ene side og ledigheden sammen med en række andre forklarende variable på den anden. Ledighedsfaldet i 1990'erne kombineret med moderate lønstigninger har stillet disse modeller på en stor prøve, og én tolkning af lønrelationernes problemer er, at disse problemer kan være tegn på, at strukturledigheden er faldet.

Udgangspunktet er Phillips-kurven

Det teoretiske udgangspunkt for modellernes lønrelationer er den udvidede Phillips-kurve. Visse dele af den teoretiske litteratur skelner relativt skarpt mellem lønrelationer, der baserer sig på Phillips-kurven – dvs. en sammenhæng mellem lønstigningstakten og ledighedsniveauet – og lønrelationer, der baserer sig på en sammenhæng mellem niveauet for reallønnen og ledigheden. Denne skelnen vil imidlertid ikke blive anvendt her.

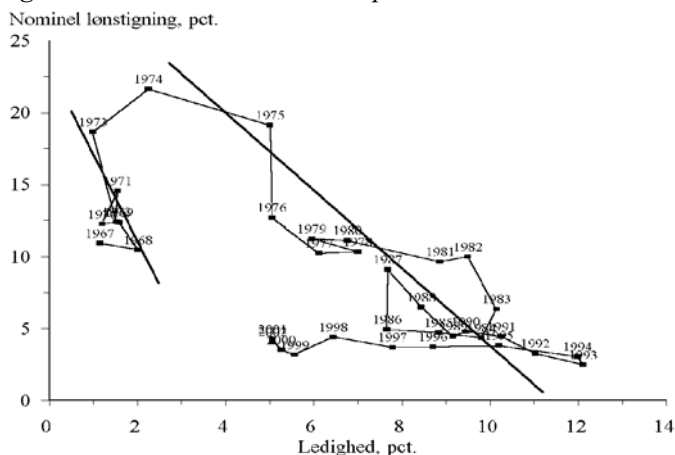
Mainstream økonomisk tankegods

Stort set alle empiriske såvel som teoretiske økonomiske modeller indeholder en kortsigtet sammenhæng mellem løn- eller prisstigningstakten og ledigheden. Lavere ledighed indebærer

alt andet lige et øget lønpres, der bidrager til større lønstigningstakter. Almindeligvis er der også udbredt enighed om, at denne sammenhæng giver mulighed for i hvert fald på kort sigt at føre en efterspørgselsorienteret økonomisk politik, der indebærer, at en midlertidig reduktion af ledigheden kan opnås på bekostning af en højere inflation. Det typiske resultat af de økonomiske modeller er imidlertid, at denne mulighed ikke eksisterer på lang sigt.⁷

I figur III.5 er der vist en simpel Phillips-kurve for Danmark. Phillips-kurven viser sammenhængen mellem den nominelle lønstigningstakt og ledighedsniveauet.

Figur III.5 Den danske Phillips-kurve

Anm.: Observationen for 2002 er baseret på en fremskrivning af løn og ledighedsudviklingen, jf. kapitel I.

Kilde: Danmarks Statistik, ADAM's databank og egne beregninger.

7) Der er således ikke i disse modeller noget langsigtet trade-off mellem ledighed og inflation, eller formuleret anderledes: Den langsigtede Phillips-kurve er lodret. Selvom de fleste økonomer vil opfatte dette som ukontroversielt, er ikke alle enige i disse ræsonnementer, jf. eksempelvis Skott (1996).

Den simple Phillipskurve rykker rundt

Det fremgår af figuren, at der er en negativ sammenhæng mellem lønstigninger og ledighed. Som antydnet af de indlagte linjer, har denne simple sammenhæng imidlertid ikke været stabil i hele perioden. I begyndelsen af 1970'erne rykkede sammenhængen udad, hvilket bl.a. hænger sammen med den generelle stigning i inflationen. Omvendt har observationerne siden midten af 1990'erne bevæget sig indad igen, således at det næsten ser ud som om, sammenhængen mellem lønstigninger og ledighed er vandret. Rykket indad kan delvis tilskrives den lavere inflation, men kan også være et resultat af strukturforbedringer på arbejdsmarkedet. Rykker kurven indad, indebærer det alt andet lige, at den samme lønstigningstakt er i overensstemmelse med en lavere ledighed, og et sådan ryk kan derfor opfattes som et resultat af bedre strukturer på arbejdsmarkedet.⁸ Det fremgår, at sådan som Phillips-kurven er illustreret – med nominelle lønstigninger – afhænger placeringen af kurven af det generelle inflationsniveau.

Lønrelationernes udseende

Sammenhængen i de makroøkonomiske modellers lønrelationer er naturligvis ikke så enkel, som den simple Phillips-kurve indikerer. Relationerne inddrager ud over ledigheden en række supplerende variable i forklaringen af lønstigningstakten. Valget af supplerende variable er ikke det samme i de forskellige modeller, men fælles for dem alle er dog, at inflationen indgår som forklarende variabel for at fange udviklingen i den generelle inflation. Koefficienten til inflationen er typisk mindre end 1, hvilket umiddelbart ikke er en teoretisk velfunderet egen-skab. Det afspejler imidlertid bl.a. de anvendelser, der er tænkt relevante for modellerne, hvilket ikke omfatter permanente

- 8) En anden måde at betragte arbejdsmarkedets funktionsmåde på er den såkaldte Beveridge-kurve. Beveridge-kurven bygger på, at der er en negativ sammenhæng mellem ledigheden og antallet af ubesatte stillinger (idet det bemærkes, at der normalt altid på samme tid vil være både ubesatte stillinger og arbejdsløse personer som følge af søgeledighed og forskellige former for mismatch). Normalt vil højere ledighed være forbundet med et fald i antallet af ubesatte stillinger. Et skifte i denne sammenhæng, sådan at antallet af ubesatte stillinger reduceres for et givet ledighedsniveau (Beveridge-kurven rykker indad), er udtryk for strukturforbedringer på arbejdsmarkedet, svarende til at mismatch-problemerne er reduceret. I praksis er datagrundlaget for antallet af ubesatte stillinger imidlertid meget svagt, ikke mindst for Danmark.

ændringer i inflationstakten. Af andre forklarende variable, der indgår i nogle af modellerne, kan nævnes produktivitetsudviklingen, lønkvotens niveau, dagpengenes kompensationsgrad og skattesatser.

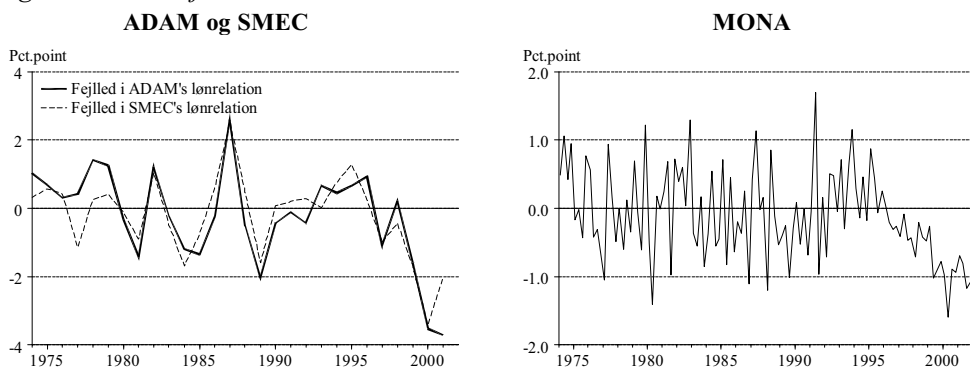
Sammenbrud i lønrelationerne i slutningen af 1990'erne

Lønrelationerne har trods deres relativt simple udgangspunkt forklaret den historiske lønudvikling godt indtil slutningen af 1990'erne; eksempelvis forklarer SMEC's lønrelation mere end 90 pct. af variationen i lønstigningstakten. Imidlertid har ledighedsfaldet i 1990'erne, som bekendt, været ledsaget af ret moderate lønstigninger, hvilket modellerne har haft svært ved at forklare. Lønrelationerne har således systematisk fejlvurderet lønudviklingen i slutningen af 1990'erne, jf. figur III.6.

Sammenbrud kan være udtryk for fald i strukturalledigheden

Lønrelationernes sammenbrud i slutningen af 1990'erne kan være tegn på generel misspecifikation, men kan også tolkes som tegn på strukturelle ændringer af rammerne på arbejdsmarkedet. Baseret på denne tolkning implicerer fejlleddene i SMEC's og ADAM's lønrelationer, at den strukturelle ledighed er faldet.

Figur III.6 Fejled i makroøkonometriske lønrelationer

Anm.: Figuren viser udviklingen i den del af lønstigningstakten, der ikke kan forklares af de estimerede lønrelationer. Et negativt fejled indikerer, at den faktiske lønstigningstakt har været mindre end den forudsagte.

Kilde: Danmarks Statistik, *Nationalregnskabet*, ADAM's, SMEC's og MONA's databanker samt egne beregninger.

III.4 Centrale forhold i løndannelsen

Løndannelsen påvirket af mange forhold

I dette afsnit belyses en række forhold som normalt antages at være centrale for løndannelsen, og som måske kan have ændret på sammenhængen mellem ledigheden og lønstigningstakten. Nedenstående liste af emner diskuteres:

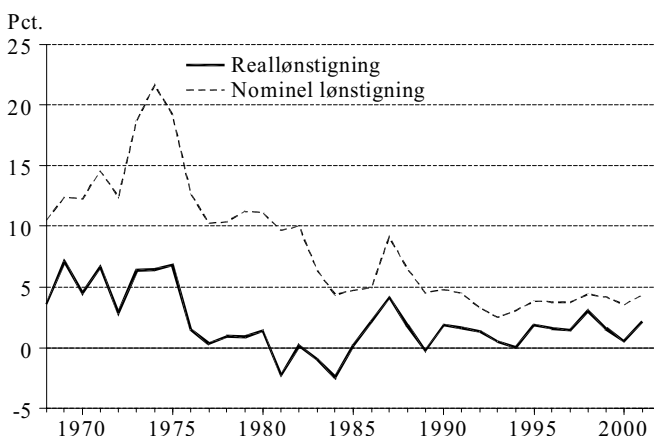
1. Inflationsudviklingen
2. Konkurrence og globalisering
3. Decentralisering af lønforhandlinger
4. S sammensætning og opgørelse af ledigheden

Der er naturligvis mange andre forhold, der påvirker løndannelsen. Eksempelvis kan 1980'ernes og 1990'erne skattereformer have påvirket løndannelsen og strukturledigheden, eller produktivitetsudviklingen kan have givet grundlag for en anden lønudvikling. I nærværende sammenhæng er det ikke mindst interessant, at arbejdsmarkedspolitikken er ændret. Opstramningerne i arbejdsmarkedspolitikken, herunder den øgede vægt på aktivering, opstramninger i rådighedsforpligtelserne og afkortningen af dagpengeperioden, kan således have forbedret rammerne på arbejdsmarkedet. Dette afsnit afstår imidlertid fra en direkte inddragelse af disse forhold. Dette skal bl.a. ses på baggrund af, at det er vanskeligt at finde klare indikationer herfor inden for den anvendte analyseramme, nemlig tidsserier baseret på makrotal.

Stort fald i de nominelle lønstigninger

Lønstigningstakten er faldet betragteligt igennem de seneste 25 år. De årlige lønstigninger er således faldet fra over 10 pct. igennem 1970'erne til under 5 pct. i 1990'erne, jf. figur III.7. Det store fald i lønstigningstakten skal bl.a. ses på baggrund af, at inflationen også er faldet betragteligt i denne periode. Således har udviklingen i den reale lønstigningstakt ikke haft samme nedadgående trend i perioden. Det er oplagt, at lønmodtagere først og fremmest er interesserede i udviklingen i købekraften. Da lønforhandlingerne er fremadrettede og typisk har en flerårig horisont, spiller forventningerne til den fremtidige inflation en vigtig rolle i løndannelsen.

Figur III.7 Lønstigningstakten realt og nominelt

Anm.: Lønnen er timelønnen i industrien, og reallønnen er defineret som denne løn divideret med forbrugsdeflatoren i nationalregnskabet.

Kilde: Danmarks Statistik, ADAM's databank og egne beregninger.

Overgang fra høj- til lavinflationregime

Overgang fra et høj- til et lavinflationært regime kan i en periode medføre systematiske forventningsfejl i form af, at den forventede inflation overstiger den faktiske inflation, indtil det nye regime er fuldt troværdigt. Høje inflationsforventninger kan bidrage til utilsigtet høje reallønsstigninger, som kan medføre en øget ledighed. Omfanget af denne type omkostninger afhænger bl.a. af, hvor hurtigt det lykkes at afstemme inflationsforventningerne til den ny situation. Det er vanskeligt at vurdere, i hvilket omfang systematiske forventningsfejl kan have bidraget til løn- og ledighedsudviklingen i 1980'erne og 1990'erne. Det må imidlertid vurderes, at kombinationen af dansk fastkurspolitik og ØMU's målsætning om en inflation på højst 2 pct. indebærer, at der nu er et veldefineret anker for inflationsforventningerne.

Den udenlandske lønudvikling vigtig i en lille åben økonomi

Et andet aspekt, som må formodes at have indflydelse på løndannelsen, er udviklingen i konkurrenceevnen. Den danske økonomi kan karakteriseres som en lille åben økonomi med fastkurspolitik. Dette lægger bånd på, hvor store forskelle der kan være imellem den indenlandske og udenlandske lønudvikling givet ens produktivitetsudvikling. Den øgede inter-

nationale integration kan have påvirket arbejdsmarkedet via ændrede konkurrenceforhold på varemarkedet samt bedre muligheder for virksomhederne til at outsource arbejdsopgaver, jf. Andersen mfl. (2000). Øget konkurrence kan således gennem en reduktion af markedsimperfektionerne have bidraget til et fald i den strukturelle ledighed, men der er ikke her foretaget analyser til understøttelse af denne hypotese. Analyserne i afsnit III.5 understøtter dog klart, at de udenlandske lønstigninger spiller en central rolle i den danske løndannelse.

Decentralisering af overenskomstforhandlingerne

Et tredje vigtigt aspekt i løndannelsen er rammerne for overenskomstforhandlingerne. Siden 1987 er mange overenskomstområder gradvist overgået fra normallønssystemet til minimal-løns- og mindstebetalingssystemet, jf. kapitel II. Der har dermed været en tendens til, at overenskomstforhandlingerne i højere grad foregår på mere decentralt niveau. Om lønforhandlingerne foregår på virksomhedsniveau eller mere centralt mellem lønmodtagernes og arbejdsgivernes organisationer, kan have væsentlig indflydelse på løndannelsen. Det skyldes, at centraliseringsgraden påvirker størrelsen af den markedsimperfektion, som fagforeningerne foranlediger, jf. Calmfors og Driffill (1988). Hvis forhandlingerne foregår centralt eller på helt decentralt niveau, er imperfektionen forholdsvis lille, mens den kan være større, hvis forhandlingerne foregår på f.eks. industriniveau. Denne sammenhæng bygger på en række specifikke antagelser, bl.a. om konkurrencen på varemarkedet. Tankegangen er, at en højere lønstigning på industriniveau kan overvælttes i priserne på industriens varer. Eksternaliteten opstår som følge af, at de enkelte fagforeninger fastsætter deres lønkrav ud fra en forventning om, at prisstigninger i industrien som følge af en lønstigning kun delvis overvælttes i forbrugerpriserne. Dermed kan reallønnen hæves ved nominelle lønstigninger. I modsætning hertil erkender en central fagforening, at lønstigninger overvælttes i forbrugerpriserne og derfor ikke resulterer i en højere realløn. Foregår løndannelsen decentralt på virksomhedsniveau kan den nævnte eksternalitet ligeledes være fraværende. Dette skyldes, at den enkelte virksomhed antages at være pristager og derfor ikke kan overvælte lønstigninger på priserne. Der kan imidlertid opstå negative eksternaliteter i forbindelse med finansieringen af dagpengesystemet, når overenskomstforhandlingerne decentraliseres, jf. kapitel V.

Aflønningen af virksomheds-specifikke kvalifikationer er steget i 1990'erne

Der er på danske data foretaget undersøgelser af, om decentraliseringen af overenskomstforhandlingerne reelt har påvirket løndannelsen. Ved at betragte ændringen i lønindkomsten for lønmodtagere, der har mistet jobbet som følge af virksomhedslukninger og efterfølgende har fundet ny beskæftigelse, finder Bingley og Westergaard-Nielsen (2002) et mål for aflønningen af virksomhedsspecifik human kapital i Danmark.⁹ Resultatet er, at aflønningen af virksomhedsspecifik human kapital har været nogenlunde konstant i 1980'erne, hvorefter den op gennem 1990'erne gradvist er steget. Det beregnede afkast af virksomhedsspecifik human kapital er dog internationalt set meget lavt. I lyset af at overenskomstaftalerne som følge af den formelle decentralisering af forhandlingerne lægger mindre bånd på individuel aflønning, tolker forfatterne resultatet som et tegn på, at arbejdsmarkedet reelt fungerer mere decentralt. Med andre ord afspejler den individuelle løn, ifølge disse analyser, i stigende grad den individuelle produktivitet.

Skatteeffekt på løn kan afsløre decentralisering

En anden indfaldsvinkel til at vurdere, om der er sket en reel ændring i løndannelsen, er analyser af, hvordan den individuelle gennemsnits- og marginalskat påvirker timelønnen, jf. Pedersen mfl. (2001).¹⁰ Disse analyser indikerer, at marginals kattens betydning for løndannelsen er blevet ændret i 1990'erne.¹¹ Re-

- 9) Afkastet til human kapital måler, hvorledes lønnen påvirkes af, at den ansatte bliver et år mere i samme virksomhed.
- 10) Disse analyser bygger bl.a. på, at effekten på arbejdsudbuddet af en højere marginal indkomstskat er forskellig, alt efter om lønforhandlingerne forgår gennem fagforeninger eller individuelt. Foregår lønforhandlingerne via fagforeninger, som tager hensyn til, at et øget lønkrav har negative konsekvenser for beskæftigelsen, kan en højere marginals kat reducere lønkravet, fordi trade-off mellem højere løn efter skat og beskæftigelse forringes. En højere marginals kat kan dermed resultere i en større beskæftigelse og mindre løn. Foregår lønforhandlingerne derimod på individniveau, er den centrale effekt, at lønnen efter skat falder, når skatten øges. Dermed bliver fritid billigere. Dette trækker i retning af et mindre arbejdsudbud og dermed en højere løn.
- 11) Dette ses ved sammenligning med en tidligere undersøgelse, jf. Pedersen mfl. (1999), der kun anvendte oplysninger frem til 1990, og hvor skattens indflydelse på arbejdsudbuddet havde mindre betydning.

sultaterne viser, at den positive effekt på lønkravet af at hæve marginalsatten er blevet større i 1990'erne, hvilket kan tolkes som et resultat af, at forhandlingerne er blevet mere individuelle. I lyset af at den formelle centraliseringsgrad i samme periode er faldet, tolker forfattererne resultatet som et tegn på, at arbejdsmarkedets funktionsmåde er blevet mere decentral. De empiriske resultater bør imidlertid tolkes med varsomhed, da der er betydelige problemer med timelønsbegrebet i de tilgængelige registerdata.¹²

Tegn på øget lønspredning

Den samlede lønspredning har været stort set uændret igennem 1990'erne, hvilket umiddelbart taler imod øget decentralisering. Imidlertid dækker den uændrede spredning til en vis grad over sammensætningseffekter. Betragtes enkelte dele af arbejdsmarkedet, fremgår det således af figur III.8, at lønspredningen i virksomhederne er steget siden 1993.

Tegn på reel decentralisering, men tolkning vanskelig

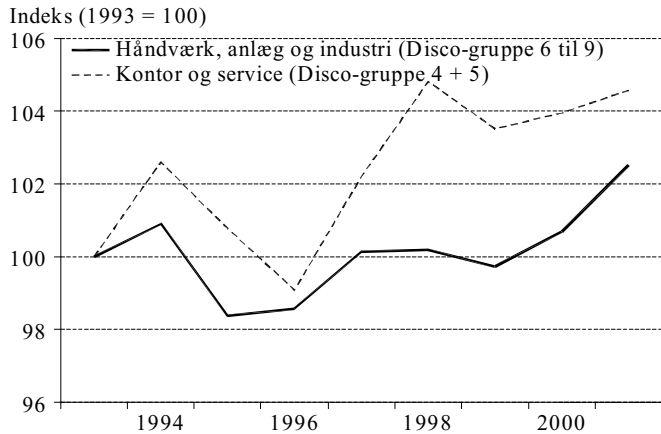
Trods de betydelige datamæssige problemer og problemer med at tolke analyserne er det vurderingen, at der samlet set er tegn på, at løndannelsen nu fungerer mere decentralt, og at dette kan have bidraget til at reducere den strukturelle ledighed i 1990'erne. Effekterne forekommer dog svage i forhold til de relativt store formelle ændringer, der er sket i forhandlingssystemet, jf. kapitel II.

Registreret ledighed indeholder "målefejl"

Det sidste punkt på listen af emner, som vil blive berørt i dette afsnit, og som kan have påvirket sammenhængen mellem lønstigninger og den registrerede ledighed i 1990'erne, er sammensætningen og opgørelsen af den registrerede ledighed. Der

- 12) Timelønnen i Danmarks Statistiks register, IDA, er dannet med udgangspunkt i den årlige lønindkomst divideret med det årlige antal arbejdstimer. Arbejdsomfanget er fastlagt på baggrund af oplysninger om indbetalt ATP-bidrag. IDA-timelønnen tager dermed ikke højde for bl.a. overarbejde, og en ændring i reglerne for ATP i 1993 er ikke fuldt indarbejdet. Samtidig er personer på sygedagpenge og dagpenge i et vist omfang overgået til at indbetale ATP-bidrag, hvilket giver anledning til fejl i den beregnede timeløn. Endelig indregnes pensionsindbetalingerne ikke i lønindkomsten. Alle disse forhold gør, at oplysningerne om timelønnen i IDA ikke er fuldt retvisende. Danmarks Statistik er bekendt med disse problemer og søger at løse dem.

Figur III.8 Lønspredning

Anm.: Den årlige ændring i lønspredningen tager udgangspunkt i lønmodtagere, der har været i samme virksomhed i to på hinanden følgende perioder.

Kilde: Oplysninger fra Dansk Arbejdsgiverforening.

er flere forhold, som gør, at den registrerede ledighed indeholder en række målefejl i relation til at fungere som indikator for lønpresset.

Flaskehalse påvirker lønpres for given ledighed

Flaskehalsproblemer på arbejdsmarkedet i form af forventede eller aktuelle rekrutteringsproblemer inden for visse geografiske eller faglige områder kan føre til et forøget lønpres. Mangel på arbejdskraft, der resulterer i relativt høje lønstigninger inden for et afgrænset område, kan således have afsmittende effekt på andre områder og derigennem påvirke det generelle lønniveau. Siden 1993 er ledigheden absolut set faldet mest på de områder af arbejdsmarkedet, der havde den højeste ledighed ved opsvingets begyndelse. Dette har reduceret både den geografiske og faglige spredning i ledigheden, hvilket er gunstigt i relation til at undgå flaskehalsproblemer. Billedet er mindre oplagt, hvis man betragter det relative ledighedsfald fra 1993 til 2001, jf. figur III.9. Der er dog også her tegn på, at et flertal af de a-kasser med de højeste ledighedsprocenter i 1993 har oplevet det største fald frem til i dag. Dette trækker i retning af, at ledighedsfordelingen på tværs af a-kasser er mere homo-

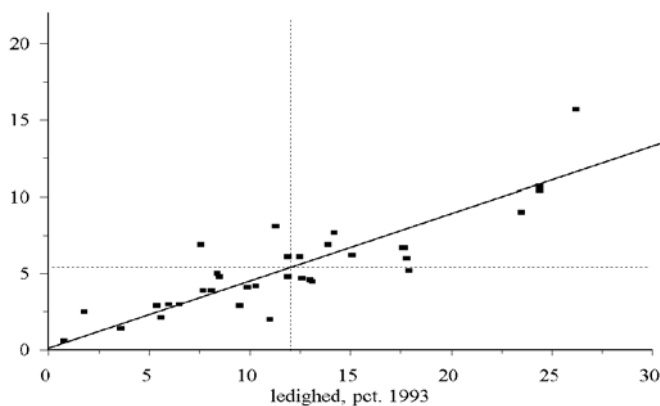
gen i dag, hvilket kan have bidraget til at reducere lønpresset for et givet ledighedsniveau.

Stort fald i antallet af langtidsledige

Også forholdet mellem korttids- og langtidsledige kan påvirke løndannelsen (for given ledighed). Som udgangspunkt må det formodes, at det primært er de korttidsledige, der udøver lønpres. Længere tids fravær fra arbejdsmarkedet kan således formodes at føre til tab af arbejdsevne, hvilket resulterer i, at langtidsledige ikke er så attraktive på arbejdsmarkedet. Samtidig kan længerevarende ledighed formentlig resultere i reduceret søgeaktivitet, bl.a. som følge af lavere selvværd, flere mislykkede jobsøgningsforsøg, nedbrydning af sociale normer mv. Det er igennem sidste halvdel af 1990'erne lykkedes at nedbringe antallet af langtidsledige væsentligt både absolut og

Figur III.9 Ledigheden fordelt på a-kasser i 1993 og 2001

Ledighed, pct. 2001

Anm.: Den stiplede lodrette og vandrette linje angiver den gennemsnitlige ledighed i hhv. 1993 og 2001. Hældningen til den fuldt optrukne linje angiver det gennemsnitlige relative fald i ledigheden fra 1993 til 2001. Dvs. punkter, der ligger under denne linje, er a-kasser, som har haft et relativt større fald i ledigheden end landsgennemsnittet. Betragtes de a-kasser, som lå over landsgennemsnittet i 1993, dvs. til højre for den lodrette linje, har flertallet haft et større relativt ledighedsfald end landsgennemsnittet.

Kilde: Danmarks Statistik, Statistiske Efterretninger *Arbejdsmarked*, og egne beregninger.

relativt i forhold til det samlede antal ledige, jf. figur III.10. Herved er andelen af korttidsledige i dag væsentligt større end i f.eks. 1993, hvilket kan have medvirket til, at lønpresset i slutningen af 1990'erne ikke har været så stort, som det lave ledighedsniveau umiddelbart ville tilsige.

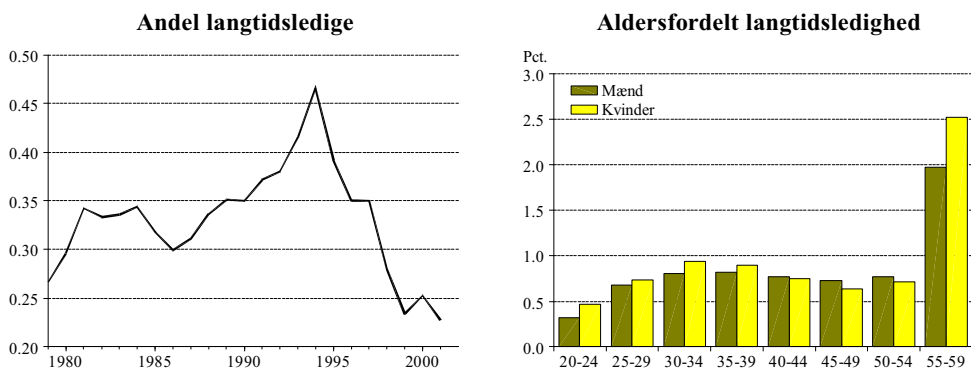
Ældre langt mere langtidslidende

Selvom langtidslidigheden er blevet nedbragt, bør det bemærkes, at udviklingen for de ældste aldersgrupper har været væsentligt mindre gunstig. Således er langtidslidighed fortsat et betydeligt problem for personer over 50 år. Især gruppen 55-59-årige har en langt større risiko for langtidslidighed end de øvrige aldersgrupper, jf. figur III.11. De særlige problemer for de ældste på arbejdsmarkedet understøttes også af analyserne i kapitel VI, der viser, at varigheden af ledighedsperioderne for personer over 50 år er signifikant længere end for de yngre.

Alternativ opgørelse af ledigheden: AKU

Det mest anvendte mål for antallet af ledige er den registrerede ledighed baseret på CRAM-statistikken. En anden opgørelse af antallet af ledige bygger på arbejdskraftundersøgelserne (AKU). Disse to opgørelsesmetoder adskiller sig blandt andet ved, at der i AKU-undersøgelserne opstilles en række krav til f.eks. rådighed og søgeaktivitet for, at en person bliver medreg-

Figur III.10 Langtidslidighed

Anm.: I figuren til venstre er andelen opgjort som andel af den samlede ledighed. De aldersfordelte andele er opgjort i forhold til et udregnet befolkningstal primo 2. kvartal på baggrund af befolkningstallene opgjort henholdsvis den 1. januar og den 1. juli 2002.

Kilde: Danmarks Statistik, www.statistikbanken.dk og egne beregninger.

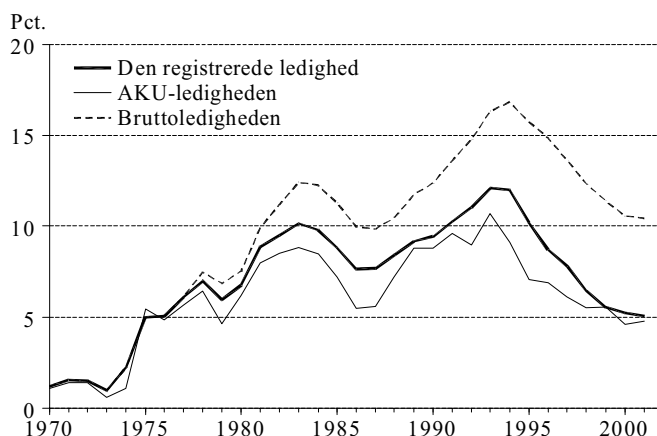
net som ledig. Derudover adskiller AKU-ledigheden sig ved at medregne personer uden for arbejdsstyrken, som aktivt søger arbejde. Kravene i arbejdskraftundersøgelserne modsvarer dermed ILO's definitioner af at være arbejdsløs. Opgørelsen er i princippet rensset for ledige, som ikke ønsker at komme i arbejde, mens personer, som ikke er i arbejdsstyrken, f.eks. under uddannelse, men som ønsker et arbejde, er indeholdt. I forhold til at vurdere udviklingen i lønpresset må AKU-ledigheden derfor umiddelbart vurderes at være mere relevant end den registrerede ledighed.

Alternativ opgørelse af ledigheden: Bruttoledigheden

Et andet alternativ, der kan være relevant at betragte, er bruttoledigheden. Dette mål forsøger at korrigere for det betydelige antal ordninger, der påvirker den registrerede ledighed, men som ikke kan antages at have ændret hverken lønpresset eller den finansielle byrde for de offentlige finanser tilsvarende. Bruttoledigheden defineres som den registrerede ledighed plus antallet af personer i aktivering plus antallet af personer på tilbageføringsordninger, som er kommet fra ledighed. Hvis personer på aktivering og passivordninger har samme søgeadfærd, som da de var ledige, vil en ændring i antallet af personer på disse ordninger udelukkende ændre den registrerede ledighed, men ikke påvirke det reelle lønpres. I dette tilfælde er det retvisende at betragte udviklingen i summen af den registrerede ledighed og personer i aktivering og på passive ordninger fra ledighed, dvs. bruttoledigheden; derimod vil udviklingen i den registrerede ledighed være misvisende i relation til lønpresset. Hvis søgeadfærden reduceres, når en person skifter status fra ledighed, vil den korrektion, man foretager ved at betragte bruttoledigheden imidlertid overvurdere effekten. Et mere retvisende udtryk for udviklingen i lønpresset vil i denne situation kunne ligge mellem bruttoledigheden og den registrerede ledighed. Analyser i kapitel VI viser eksempelvis, at der er en betydelig fastholdelseeffekt i disse ordninger, hvilket kan tolkes som, at personer på aktivering reducerer deres søgeaktivitet. Dette trækker i retning af, at korrektionen, der foretages i opgørelsen af bruttoledigheden, er for stor.

Udviklingen i de tre ledighedsbegreber – registreret ledighed, AKU-ledighed og bruttoledighed – er vist i figur III.11.

Figur III.11 Tre ledighedsopgørelser

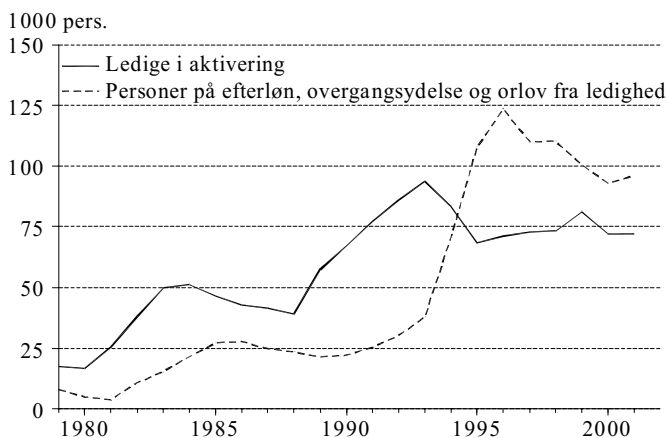
Anm.: Bruttoledigheden viser udviklingen i den registrerede ledighed plus antallet af personer i aktivering. Dertil er lagt antallet af personer på tilbagetrækningsordninger som oprindeligt kom fra ledighed.

Kilde: Danmarks Statistik, Statistiske Efterretninger *Arbejdsmarked*, ADAM's databank, Finansministeriet (1997) og egne beregninger.

Aktivering og passive ordninger skiller bruttoledighed og registreret ledighed

Den overordnede bevægelse i de tre ledighedsbegreber følger naturligvis hinanden, men der er betydningsfulde forskelle. Bruttoledighedens niveau er væsentligt højere end den registrerede ledighed. Forskellen mellem bruttoledighed og registreret ledighed er steget jævnt igennem 1980'erne, hvilket først og fremmest skyldes en gradvis større vægt på aktivering i såvel dagpenge- som kontanthjælpssystemet. Således er antallet af aktiverede steget fra under 20.000 personer i 1980 til et niveau omkring 80.000 i 1990'erne, jf. figur III.12. Samtidigt er antallet af personer på passive ordninger fra ledighed steget markant især i 1990'erne. Således var der en kraftig stigning i antallet af personer på passive ordninger fra ledighed i 1994-95, hvor adgangen til overgangsydelsen og orlov blev udvidet. Selvom antallet af personer på overgangsydelse er blevet reduceret i slutningen af 1990'erne, er bidraget til bruttoledigheden herfra stort set ikke ændret, fordi de personer, der oprindeligt gik på overgangsydelse, i vidt omfang nu er på efterløn. Set over hele perioden 1993-2001 er antallet af perso-

Figur III.12 Antal personer i aktivering og på passive ordninger fra ledighed

Kilde: Danmarks Statistik, Statistiske Efterretninger *Arbejdsmarked*, ADAM's databank, Finansministeriet (1997) og egne beregninger.

ner på passive ordninger fra ledighed steget med 40-50.000. Denne udvikling har resulteret i, at den registrerede ledighed er faldet i et omfang, som kan formodes ikke at have øget lønpresset tilsvarende.

Omkostninger ved passive ordninger på længere sigt

Selvom tilgangen til passive ordninger fra f.eks. langtidsledighed på kort sigt må formodes at reducere den registrerede ledighed uden at påvirke lønpresset nævneværdigt, kan effekterne på længere sigt være betydelige. Tidligere tilbagetrækning vil således reducere arbejdsstyrken permanent. Samtidig nedsætter tilstedeværelsen af sådanne ordninger de berørte lediges incitament til at finde arbejde. Endvidere reduceres virksomhedernes incitament til at ansætte ældre medarbejdere, når der er en ikke uvæsentlig risiko for, at den nyansatte går på f.eks. efterløn kort tid efter. Introduceres ordninger målrettet mod ældre langtidsledige, løses denne problemstilling ikke, men flyttes til andre aldersgrupper på arbejdsmarkedet.

**AKU-ledighed
under registreret
ledighed – men
forskul indsnævret**

AKU-ledigheden har igennem det meste af den viste periode ligget under den registrerede ledighed. Den opadgående trend i antallet af registrerede ledige fra midten af 1970'erne og frem til 1993 er endvidere ikke til stede i samme grad i AKU-ledigheden, og både det absolutte og relative ledighedsfald i perioden 1994 til 2001 har været mindre i denne opgørelse. Denne udvikling har indebåret en indsnævring af forskellen mellem AKU-ledigheden og den registrerede ledighed. Dette kan bl.a. hænge sammen med, at andelen af langtidsledige, som kan formodes at have en lavere søgeaktivitet, og som derfor ikke tæller med i AKU-opgørelsen, er faldet.

**AKU-ledighed
nok bedst**

Analyserne bag den i afsnit III.5 præsenterede lønrelation indikerer, at den registrerede ledighed som indikator for lønpresset indeholder elementer af "målefejl". Aktive såvel som passive ordninger implicerer således ændringer i den registrerede ledighed, der ikke umiddelbart påvirker lønpresset. AKU-ledigheden er opgørelsesmæssigt ikke påvirket af disse ordninger, hvilket kan være en af grundene til, at AKU-ledigheden bliver det foretrukne ledighedsmål.

**Andelen af aktivt
søgende ledige:**

Antallet af aktivt søgende ledige, målt som AKU-ledigheden, kan være interessant at sammenholde med den registrerede ledighed. Udviklingen i forholdet mellem disse to ledighedsbegreber er vist i figur III.13. Forholdet mellem AKU-ledigheden og den registrerede ledighed giver et førstehånds indtryk af, hvor omfattende de strukturelle problemer på arbejdsmarkedet er med hensyn til de lediges incitament til at være aktivt søgende.

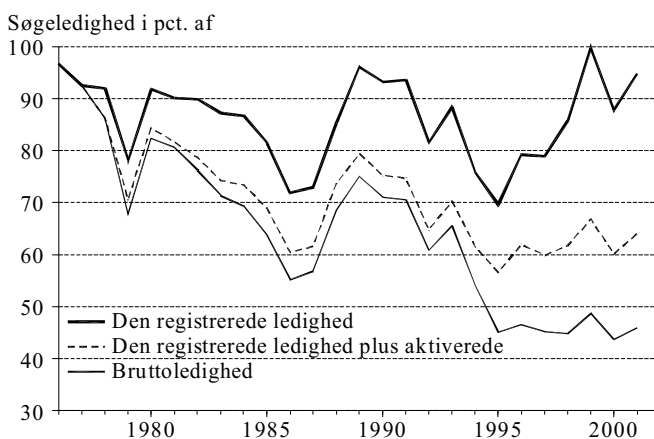
**En indikator for
strukturproblemer**

**Arbejdsmarkeds-
politikken har
sandsynligvis øget
incitamentet til
jobsøgning**

Der er en række forhold, som påvirker andelen af aktivt søgende. Den aktive arbejdsmarkedspolitik må f.eks. formodes at have givet de ledige et større incitament til at være aktivt søgende igennem opstramninger i rådighedsregler og afkorting af dagpengeperioden. Andelen af aktivt søgende har været stigende i anden halvdel af 1990'erne, hvilket umiddelbart understøtter, at de arbejdsmarkedspolitiske opstramninger har været gunstige. Relativt simple regressionsanalyser, der søger at forklare andelen af aktivt søgende, peger i retning af, at afkorting af dagpengeperioden kan have medvirket til at øge andelen af aktivt søgende. Derudover tyder de på, at aktivering af ledige øger andelen af aktivt søgende. Denne sammenhæng skal dog

ses i lyset af, at den øgede brug af aktivering medfører, at antallet af registrerede ledige pr. definition falder, og dermed en stigning i andelen af aktivt søgende. Korrigeres den registrerede ledighed, således at denne også omfatter personer i aktivering, har andelen af aktivt søgende ikke været stigende, jf. den stiplede linie i figur III.13. Netto-effekten af aktiveringsindsatsen på den samlede søgeadfærd er således ikke trivial at bestemme ud fra makrodata. Analyser baseret på individdata, der undersøger aktiveringens effekter på lediges søgeaktivitet før, under og efter aktivering, er beskrevet i kapitel VI.

Figur III.13 Andelen af aktivt søgende ledige

Anm.: Søgeledigheden er her defineret som AKU-ledigheden. Bruttoledighed er summen af registrerede ledige, aktiverede og personer på passive ordninger (efterløn, overgangsydelse og orlov fra ledighed).

Kilde: Danmarks Statistik, Statistiske Efterretninger *Arbejdsmarked*, ADAM's databank, Finansministeriet (1997) og egne beregninger.

III.5 En ny lønrelation

Der er en lang række forhold, som påvirker løn- og ledighedsudviklingen, jf. afsnit III.4. I dette afsnit præsenteres en ny empirisk analyse af makro-løndannelsen. Da eksisterende makrolønrelationer har store problemer med at følge lønudviklingen i slutningen af 1990'erne, er en sådan analyse af særlig relevans, jf. afsnit III.3.

Stabil sammenhæng mellem ledighed og lønstigninger

For det danske arbejdsmarked findes en stabil sammenhæng mellem lønstigninger og et mål for ledigheden, jf. boks III.2. Sammenhængen inddrager ud over ledigheden også inflationen, de udenlandske lønstigninger, ændringen i arbejdstiden samt niveauet for lønkvoten i de private byerhverv. Relationen forklarer over 95 pct. af udsvingene i den nominelle lønstignings-takt, og den kan derved forklare lønudviklingen bedre end f.eks. den hidtil anvendte lønrelation i SMEC. Derudover udviser den nye lønrelation ingen tegn på systematiske forudsigelsesfejl, og sammenhængen er stabil over tid.

De udenlandske lønninger vigtige for den danske løndannelse

De empiriske analyser viser, at de udenlandske lønstigninger spiller en vigtig rolle i løndannelsen i Danmark.¹³ Dette resultat er i god overensstemmelse med, at Danmark er at opfatte som en lille åben økonomi med en troværdig fastkurspolitik. Konkret er det estimeret, at hvis lønnen stiger med 1 pct. point i udlandet stiger den indenlandske løn med knap 0,6 pct. point.¹⁴ Da parameteren til de udenlandske lønstigninger er stabil over tid, peger analyserne ikke på, at de udenlandske lønningers betydning er øget igennem 1990'erne. Lønrelationen indebærer

- 13) Dette resultat findes også i Arbejderbevægelsens Erhvervsråds internationale makromodel, HEIMDAL, jf. Pedersen (1998).
- 14) Den udenlandske løn er målt i danske kroner. Som mål for den forventede valutakursudvikling er anvendt den effektive kronekurs udglattet ved et HP-filter. Udglatningen skyldes, at den effektive kronekurs er præget af mange og store midlertidige udsving, som ikke kan formodes at have indflydelse på løndannelsen. Dette understøttes af, at udviklingen i den effektive kronekurs i sig selv ikke signifikant kan bidrage til at forklare lønudviklingen. Det kan empirisk ikke afvises, at den effektive kronekurs følger en random walk i perioden 1966-2001.

endvidere, at en ændring i den indenlandske inflation på 1 pct.-point medfører, at lønstigningstakten øges godt 0,4 pct.point.

Boks III.2 En ny lønrelation

Lønrelationen er estimeret med årlige observationer fra 1967 til 1999. Den estimerede lønrelation med dertilhørende koefficienter og tests er vist i det følgende:

$d\log(\ln a) =$

$$0.423 \cdot d\log(\text{pcp}) - 0.455 \cdot (\text{aku} - \text{aku}_{\text{hp}_{100}}) - 1.00 \cdot d\log(\text{ha})$$

(3.03) (3.23) (4.98)

$$0.584 \cdot d\log(\text{udliht}/\text{effkr}_{\text{hp}_{100}}) - 0.332 \cdot \text{bywpb}[-1] + 0.233$$

(5.21) (5.39) (5.46)

Std Err	0.0096	LHS Mean	0.0822	R Sq	0.9626
R Bar Sq	0.9556	D.W. (1)	1.9839	Chi (2)	0.7279

Variablerne er defineret som følger (dlog() benævner log ændringer):

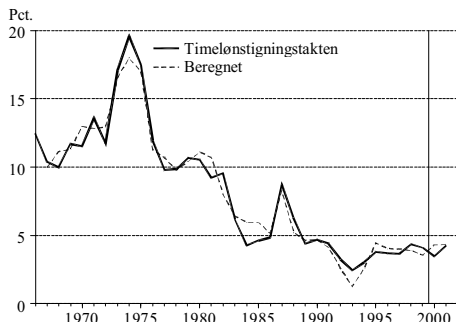
lna	timelønnen i industrien
pcp	forbrugsdeflatoren
aku-aku_hp_100	AKU-ledighedsgraden i afvigelse fra trend; trenden er udtrykt ved et HP-filter ($\lambda = 100$)
udliht/effkr_hp_100	udenlandske lønninger divideret med en trend for den effektive kronekurs; trenden er udtrykt ved et HP-filter ($\lambda = 100$)
ha	den aftalte arbejdstid
bywpb[-1]	lønkvoten i private byerhverv i sidste periode

Tallene under koefficienterne er t-teststørrelser. En t-test værdi over 2 viser, at koefficienten er statistisk signifikant forskellig fra nul ved standard signifikansniveau. Standardafvigelsen (Std Err) i lønrelationen er 0,096. Den gennemsnitlige lønstigning (LHS Mean) i perioden 1966-99 er 8,22 pct. Lønrelationen kan forklare (R sq) 96,26 pct. af udsvingene i lønstigningstakten. Durbin-Watson-teststørrelsen (D.W(1)) tyder ikke på autokorrelation i residualerne. Endelig er Chi i anden-testen (Chi(2)) et test for, om residualerne efter estimationsperioden, dvs. i 2000 og 2001, er signifikant større end inden for estimationsperioden; teststørrelser over 5,99 indikerer et signifikant brud efter 1999.

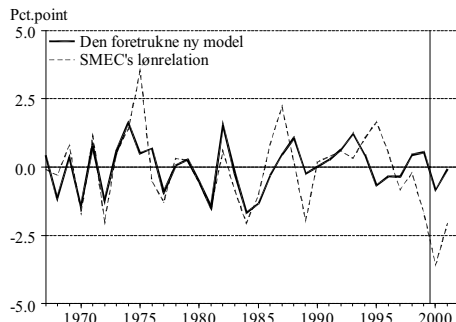
Generelt tyder teststørrelserne på en statistisk set velspecificeret model.

Lønrelationen kan forklare en stor del af de historiske udsving i lønstigningstakten, jf. figur 1. Sammenlignet med SMEC's hidtidige lønrelation er forklaringssevnen forbedret i den beskrevne lønrelation, jf. figur 2. Derudover er den ny lønrelation væsentligt bedre til at forklare lønudviklingen i 2000-01.

Figur 1 Faktisk og beregnet løn

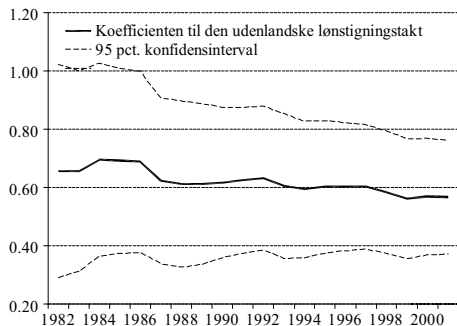
Figur 2 Fejllid i ny lønrelation og SMEC

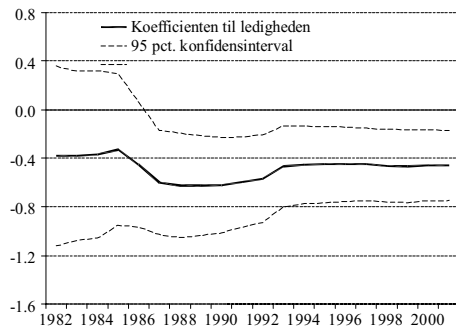
Anm.: Den beregnede lønstigningstakt og residualerne efter den lodrette linje er "out of sample".
 Kilde: Danmarks Statistik, ADAM's databank og egne beregninger.

Modellens stabilitet kan bl.a. vurderes på, hvorledes koefficienterne udvikler sig, når man varierer sluttidspunktet for estimationsperioden. De i figur 3 og 4 viste koefficienter er beregnet ved at holde begyndelsesåret for estimationsperioden fast og udvide slutperioden med et år ad gangen. Koefficienten til den udenlandske lønstigningstakt og ledighedens afvigelse fra trend udviser relativt stor stabilitet. De øvrige koefficienter udviser tilsvarende gode stabilitetsegenskaber.

Figur 3 Udenlandske lønstigninger

Figur 4 Ledighed

Kilde: Danmarks Statistik, ADAM's databank og egne beregninger .

En samtidig stigning på 1 pct.point i inflationen og lønstigningerne i udlandet medfører således, at den danske lønstignings-takt stiger tilsvarende.

**Lønrelation
indebærer langsigtet
niveausammenhæng**

Inddragelsen af lønkvoten i lønrelationen indebærer, at en stigning i prisniveauet eller i produktiviteten på 1 pct. på lang sigt vil øge lønniveauet tilsvarende. Således indgår der en langsigtet sammenhæng mellem produktivitet og realløn i modellen. På kort sigt vil afvigelser mellem realløns- og produktivitetstigninger blive modkorrigeret i næste periode med ca. $\frac{1}{3}$.

**Arbejdstids-
nedsættelser med
fuld kompensation
på kort sigt**

Analyserne viser endvidere, at der er en kortsigtet sammenhæng mellem arbejdstiden og timelønsstigningerne. På kort sigt vil en reduktion af arbejdstiden på 1 pct. øge timelønnen tilsvarende, sådan at årslønnen er uforandret. Tolkningen af dette er, at arbejdstidsnedsættelser typisk sker med fuld lønkompensation. Der er imidlertid kun tale om en kortsigtseffekt; på lang sigt er der ingen sammenhæng mellem timelønnen og arbejdstiden.

**AKU-ledigheden
måler lønpresset
bedst**

Analyserne viser, at ledigheden opgjort ved arbejdskraftundersøgelserne (AKU-ledigheden) beskriver lønpresset bedre end den registrerede ledighed. AKU-ledigheden medtager i princippet kun reelt aktivt søgende, mens den registrerede ledighed bygger på, hvem der modtager kontanthjælp og dagpenge. I lyset af diskussionen i afsnit III.4 af de forskellige ledighedsbegreber var det forventeligt, at AKU-ledigheden bedst måler den ledighed, der påvirker løndannelsen. Relationens ledigheds-mål er derfor AKU-ledigheden. En reduktion af ledigheden på 1 pct.point øger alt andet lige lønstigningstakten knap $\frac{1}{2}$ pct.-point.

**Usikkerhed om
udviklingen i den
strukturelle ledighed**

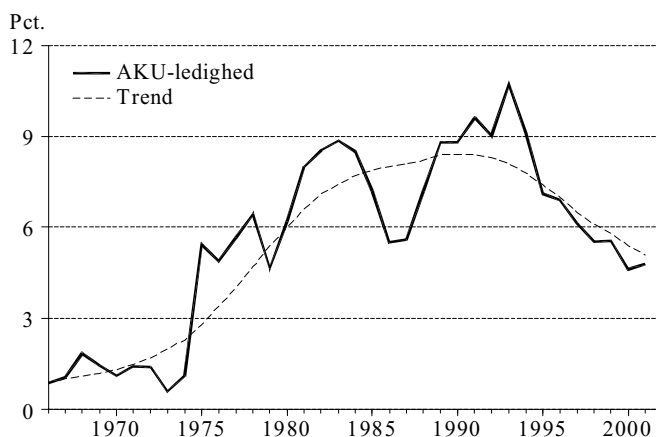
Ledigheden opgøres som en afvigelse fra trend. Trenden implicerer isoleret set et fald i ledigheden på 3 pct.point siden 1993, jf. figur III.14. Umiddelbart lægger trenden op til en tolkning som "den strukturelle ledighed" og dermed et fald i den strukturelle ledighed på 3 pct.point. Denne tolkning bør dog ske med stor varsomhed. For det første bemærkes, at trenden, som anvendes, ikke er fastlagt ud fra økonomiske variable. Trenden er derimod bestemt rent statistisk på baggrund af udviklingen i den faktiske ledighed (ved hjælp af det såkaldte HP-filter).

For det andet viser følsomhedsanalyser på trendens præcise udseende, at trendens tidsafhængighed ikke er vel bestemt.

Et alternativ

Yderligere indsigt i udviklingen i den strukturelle ledighed kan opnås ved at betragte en alternativ modellering af lønrelationen, jf. boks III.3. I den alternative lønrelation indgår ledigheden ikke i afvigelse fra trend, men til gengæld indgår et niveauskift i 1973. Dette skift i sammenhængen mellem lønstigningstakten og ledigheden er sammenfaldende med overgangen fra det meget lave ledighedsniveau i 1960'erne og begyndelsen af 1970'erne og til det højere niveau efterfølgende. Skiftet skete samtidig med den første oliekrise, men også samtidig med, at de økonomiske vilkår for ledige blev væsentligt forbedret, jf. kapitel II. Målt udelukkende på den statistiske forklaringsgrad beskriver den alternative lønrelation lønudviklingen lidt bedre end den i boks III.2 præsenterede relation, men forskellen er ikke statistisk signifikant.

Figur III.14 Anvendt trend for ledigheden

Anm.: Trenden er beregnet ved et HP-filter ($\lambda = 100$) af AKU-ledigheden.

Kilde: Danmarks Statistik, Statistiske Efterretninger *Arbejdsmarked*, og egne beregninger.

To tolkninger

De empiriske analyser lægger således op til to mulige tolkninger af udviklingen i den strukturelle ledighed. Den ene tolkning, jf. relationen i boks III.3, tager udgangspunkt i, at der var et skift opad i den strukturelle ledighed i starten af 1970'erne, og at denne siden har været konstant og over niveauet fra før 1973. Den anden tolkning er, jf. relationen i boks III.2, at den strukturelle ledighed har været tidsvarierende svarende til trenden i figur III.14. Begge relationer implicerer en markant stigning i den strukturelle ledighed i 1970'erne, men baseret på en sammenligning af de to relationers forklaringskraft er det øjensynligt ikke afgørende at tillade et fald i strukturledigheden i 1990'erne. Imidlertid fremgår det af figuren i boks III.3, at den alternative lønrelation, der ikke tager højde for et fald i den strukturelle ledighed i 1990'erne, systematisk har undervurderet lønudviklingen i slutningen af 1990'erne. Selvom fejlen er væsentlig mindre end i SMEC's nuværende lønrelation, giver det et fingerpeg om, at den strukturelle ledighed er faldet. Residualerne i den alternative lønrelation indikerer, at den strukturelle ledighed kan være faldet med ca. 2 pct.point i slutningen af 1990'erne.

Afvielser fra SMEC's nuværende lønrelation

Lønrelationen i boks III.2 adskiller sig fra den hidtidige lønrelation i SMEC på flere punkter. Således indgår der flere forklarende variable, som har principel betydning for modellens samlede egenskaber. I den ny lønrelation indgår lønkvoten, hvilket sikrer en langsigtet sammenhæng mellem produktivitet og realløn. Denne sammenhæng var ikke til stede i SMEC's hidtidige relation, idet lønkvoten ikke indgik i specifikationen. Derudover indgår de udenlandske lønstigninger i den ny relation, hvilket heller ikke var tilfældet i SMEC's hidtidige relation. Dette bevirker, at et omslag i de internationale konjunkturer hurtigere slår igennem på den indenlandske lønudvikling. Den nye lønrelation har i modsætning til SMEC's hidtidige relation den egenskab, at det langsigtede ledighedsniveau ikke afhænger af inflationstakten. En samtidig stigning i danske priser og udenlandske lønninger øger i henhold til relationen umiddelbart de danske lønninger tilsvarende – og efterlader den langsigtede ledighed uændret. Samtidig med, at ledigheds målet er

Boks III.3 Alternativ lønrelation

Denne alternative modellering af lønrelationen er ligeledes estimeret med årlige observationer fra 1967 til 1999. Den estimerede relation med dertilhørende koefficienter og test er vist i det følgende:

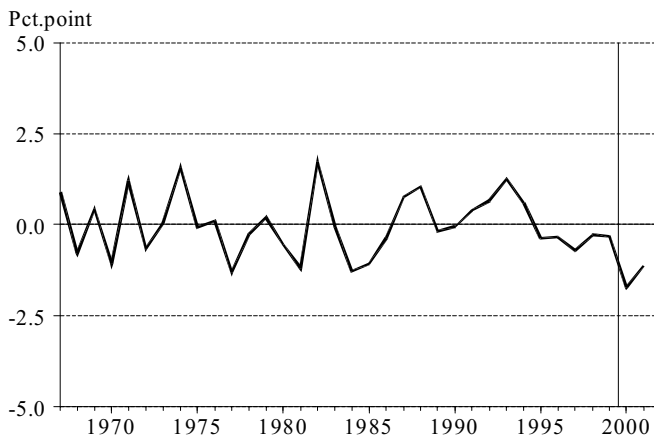
$$\begin{aligned} \text{dlog}(\text{lna}) &= \\ & 0.285 \cdot \text{dlog}(\text{pcp}) - 0.463 \cdot \text{aku} - 0.960 \cdot \text{dlog}(\text{ha}) \\ & \quad (2.07) \quad (3.53) \quad (4.78) \\ & + 0.548 \cdot \text{dlog}(\text{udliht/effkr_hp_100}) - 0.191 \cdot \text{bywpb}[-1] \\ & \quad (4.81) \quad (2.04) \\ & + 0.020 \cdot \text{step}(1973,1) + 0.156 \\ & \quad (3.13) \quad (2.75) \end{aligned}$$

Std Err	0.0092	LHS Mean	0.0822	R Sq	0.9673
R Bar Sq	0.9598	D.W. (1)	2.0283	Chi (2)	4.9085

De indgående variable samt teststørrelser er beskrevet i boks III.2. Som ekstra forklarende variabel indgår i denne lønrelation:

$\text{step}(1973,1)$ Tidsserie som antager værdien 1 fra og med 1973

Figur 1 Fejled i alternativ lønrelation

Kilde: Danmarks Statistik, ADAM's databank og egne beregninger .

Afvi- gelser fra SMEC's lønrelation

ændret fra den registrerede ledighed til AKU-ledighedens afvigelse fra trend, er koefficienten til ledigheden blevet reduceret i forhold til SMEC's nuværende. Dette indikerer, at træghederne i løndannelsen måske er større end tidligere antaget; den lavere koefficient skyldes den ændrede specifikation generelt og ikke i nævneværdigt omfang det ændrede ledighedsbegreb. Endelig bemærkes, at dagpengenes kompensationsgrad ikke indgår i den ny lønrelation, mens ændringer i arbejdstiden gør. Derudover forklarer den beskrevne lønrelation alt i alt en større del af udsvingene i lønningerne.¹⁵

Mange andre forhold formodes at påvirke lønnen

I forbindelse med fastlæggelsen af den ny lønrelation er en lang række forhold undersøgt. Bl.a. er der forsøgt med forskellige mål for inflationen, og det er forsøgt at modellere den forventede inflation. Den forventede inflation kan imidlertid modelleres på mange måder, og forventningernes rolle kan ikke siges at være afdækket fyldestgørende i de bagvedliggende analyser. De anvendte mål for udviklingen i produktiviteten på kort sigt har vist sig ikke at bidrage i lønrelationen, hvilket dog meget vel kan skyldes, at den relevante dynamik ikke er fundet. Udviklingen i dagpengenes størrelse i forhold til den gennemsnitlige løn (kompensationsgraden) bidrager heller ikke til at forklare lønudviklingen i den foretrukne lønrelation. Dette kan dog skyldes, at den anvendte trend i ledigheden til en vis grad fanger det markante skift, der var i kompensationsgraden i begyndelsen af 1970'erne. Eksempelvis kan det bemærkes, at afkortes estimationsperioden til f.eks. 1975-99, indgår kompensationsgraden statistisk signifikant. Forskellige udtryk for ledigheden – i sig selv og som afvigelse fra trend er forsøgt, herunder den registrerede ledighed, bruttoledigheden (beskrevet i afsnit III.4) og det foretrukne begreb AKU-ledigheden. Blandt de emner, der ikke er belyst i analysearbejdet, er mulige effekter fra ændringer i skattesystemet, ligesom det ikke har været muligt at inddrage variable, der direkte kan afsløre effekten af den førte arbejdsmarkedspolitik. Endelig giver det underliggende analysearbejde næppe fyldestgørende svar på, hvilken rolle ledighedens sammensætning har på lønudviklingen.

15) Hvor spredningen i den i boks III.2 beskrevne lønrelation er 0,0096, er den tilsvarende størrelse 0,0134 i SMEC's nuværende relation.

Løndannelsen er under forandring

Løndannelsen er under konstant påvirkning af mange forhold, som er under stadig forandring. Det resulterer ofte i, at en lønrelation, der på et givet tidspunkt forklarer lønudviklingen godt, med tiden får problemer. Alle lønrelationer fordrer derfor løbende reestimationer, der vurderer den ny information, som altid kommer til med tiden, og undersøger, om nye forklarende variable med fordel kan indgå. Resultaterne og tolkningen af enhver lønrelation skal ses i dette lys, og den beskrevne lønrelation må derfor ikke opfattes som den endelige beskrivelse. De gode statistiske egenskaber, herunder ikke mindst stabiliteten i parametrene, indebærer dog, at den på det foreliggende grundlag må opfattes som en god beskrivelse af løndannelsen i Danmark.

IV.6 Sammenfatning og vurderinger

Lavere ledighed og mindre langtidsledighed i 1990'erne

Ledigheden er faldet med over 200.000 personer siden 1993. Samtidig er der sket et betydeligt indhug i langtidsledigheden, der er mere end halveret siden 1993. Udviklingen for de ældste aldersgrupper har dog været mindre gunstig, og langtidsledighed er fortsat et væsentligt problem for personer over 50 år.

Ledighedsfald siden 1993 pga. konjunktur og passive ordninger

En væsentlig del af ledighedsfaldet er forårsaget af den gunstige konjunkturudvikling i 1990'erne. Skønmæssigt kan knap halvdelen af ledighedsfaldet siden 1993 tilskrives højkonjunktoren. I tillæg hertil har en række passive ordninger – orlov, overgangsydelse og efterløn – drænet arbejdsstyrken og kunstigt reduceret ledigheden. Selvom den samlede effekt af disse ordninger er reduceret i slutningen af 1990'erne (som følge af stop for tilgang til orlov og overgangsydelse), har disse ordninger skønmæssigt bidraget til et fald i den registrerede ledighed på op imod 50.000 personer.

Strukturledighed faldet i 1990'erne

De ændrede rammer på arbejdsmarkedet, herunder ændringerne i arbejdsmarkedspolitikken, har imidlertid også bidraget til ledighedsfaldet. En samlet vurdering på baggrund af beregningerne i kapitlet giver anledning til, at faldet i den strukturelle ledighed kan skønnes at udgøre mellem 50.000 og 100.000 personer eller 2-3 pct.point af arbejdsstyrken; dette svarer til

lidt under halvdelen af det samlede ledighedsfald siden 1993. Skønnet er selvsagt meget usikkert. Finansministeriet anfører, at den strukturelle ledighed er faldet med mere end 5 pct.point, hvilket implicerer, at omkring $\frac{3}{4}$ af ledighedsfaldet siden 1993 skulle kunne tilskrives lavere strukturledighed. Et så stort fald i strukturledigheden synes i modstrid med, at der efter syv års meget lav vækst var en betydelig konjunkturledighed i 1993.

Lønrelationerne er brudt sammen

Strukturændringerne på arbejdsmarkedet indebærer, at sammenhængen mellem lønstigninger og ledighed, der er indarbejdet i de makroøkonomiske modeller ADAM, SMEC og MONA, ikke er stabil længere. I slutningen af 1990'erne har lønstigningerne således systematisk været mindre end det, lønrelationerne har tilsagt. Dette kunne tyde på, at rammerne på arbejdsmarkedet er blevet forbedret.

Forklaringer på skift i sammenhæng mellem løn og ledighed kan søges mange steder

Der kan imidlertid være mange forklaringer på, at der kan være sket et skifte i sammenhængen mellem lønstigninger og ledighed. Først og fremmest har det lavere generelle inflationsniveau bidraget til at reducere de nominelle lønstigningstakter. Andre kandidater til forklaring af et skifte kan være globaliseringen, der kan have bidraget til øget konkurrence og øget fokus på lønudviklingen i udlandet. De ændrede løn- og forhandlingssystemer har tilsyneladende bidraget til en vis stigning i lønspredningen, hvilket kan være udtryk for, at aflønningen i højere grad afspejler individuelle produktivitetsforskelle. Dette kan have reduceret strukturproblemerne. Samlet set er det imidlertid meget vanskeligt at påvise, endsige kvantificere effekten fra disse forhold på løndannelsen. De empiriske analyser viser dog tydeligt, at udviklingen i de udenlandske lønninger synes at have en signifikant direkte påvirkning af de danske lønstigninger. Dermed kan de lavere lønstigninger i udlandet i anden halvdel af 1990'erne bidrage til forklare de relativt lave danske lønstigninger.

Svært at finde indikatorer for arbejdsmarkedspolitikken

Mest oplagt er det naturligvis at lede efter forklaringer på den tilsyneladende ændrede sammenhæng mellem lønninger og ledighed i arbejdsmarkedspolitikken, herunder bl.a. ændringerne i rådighedsreglerne, afkortningen af dagpengeperioden og øget fokus på aktivering. Imidlertid er det også her vanskeligt at finde klare indikationer inden for den anvendte analyse-

ramme, nemlig tidsserier baseret på makrotal. Dette skyldes bl.a., at det er vanskeligt at finde retvisende tidsserier for flere af disse arbejdsmarkedspolitiske størrelser.

**Registreret ledighed
indeholder
“målefejl”**

De empiriske analyser tyder på, at den registrerede ledighed indeholder et element af målefejl, når man ønsker at vurdere lønpresset på arbejdsmarkedet. Dette skyldes bl.a., at der er indført en lang række ordninger, hvor personer, der tidligere blev benævnt arbejdsløse, nu har et andet “mærkat”; der er især tale om passive ordninger – overgangsydelse, orlov og efterløn.

**AKU-ledighed
mere retvisende**

Et alternativt mål for ledigheden, der kan siges at være mere retvisende i relation til måling af lønpresset, er ledigheden målt i arbejdskraftundersøgelserne (AKU-ledigheden). Ifølge disse undersøgelser skal en person aktivt søge arbejde for at blive betragtet som ledig. I relation til at måle lønpresset er dette oplagt et relevant kriterium. De empiriske analyser viser, at AKU-ledigheden forklarer lønudviklingen bedre end den registrerede ledighed.

**Arbejdsmarkeds-
politikken kan
påvirke
søgeaktivitet – og
dermed
strukturledigheden**

Forskellen mellem AKU-ledigheden og den registrerede ledighed er indsnævret siden 1993, således at de to begreber i 2001 er næsten sammenfaldende. Dette kan bl.a. være et resultat af opstramningerne i arbejdsmarkedspolitikken, som kan have forårsaget, at en større del af de registrerede ledige reelt søger arbejde. En forøgelse af søgeaktiviteten vil bidrage til at reducere den strukturelle ledighed.

**Der findes en stabil
sammenhæng
mellem løn og
ledighed**

Nye empiriske analyser af løndannelsen på det danske arbejdsmarked viser, at der findes en stabil sammenhæng mellem lønstigninger og ledighed. Denne sammenhæng inddrager bl.a. de udenlandske lønstigninger, ændringer i arbejdstiden og lønkvotens niveau. Analyserne afslører, at lønningerne kun reagerer relativt lidt på ændringer i ledigheden, hvilket kan opfattes som en afspejling af de stivheder, der findes i løndannelsen. Disse stivheder bidrager til, at selv midlertidige stød til ledigheden har relativt langvarige effekter. Den estimerede sammenhæng forklarer en betydelig del af den historiske variation i lønstigningstakten og udviser ingen tegn på systematiske fejllid.

**Nuværende
ledighed tæt på det
strukturelle niveau**

De empiriske analyser viser, at det er forbundet med meget stor usikkerhed at udtale sig om udviklingen i og niveauet for den strukturelle ledighed. Uanset usikkerheden ved at fastlægge et konkret tal for den strukturelle ledighed er det ud fra udviklingen i ledigheden og de danske lønstigninger vurderingen, at den faktiske ledighed aktuelt er meget tæt på det strukturelle niveau. En reduktion af ledigheden fra det nuværende niveau vil således kræve yderligere tiltag. Disse tiltag bør have til formål at øge søgeaktiviteten blandt de ledige og reducere stivhederne i løndannelsen.

Litteraturliste

Andersen, T.M., N. Haldrup and J.R. Sørensen (2000): Labour Market Implications of EU Product Market Integration, *Economic Policy*, 30, pp. 107-133.

Baadsgaard, M. (2001): Estimation af strukturel ledighed og outputgab. Arbejdspapir. Finansministeriet. København.

Ball, L. and R. Moffit (2001): Productivity Growth and The Phillips Curve. NBER Working Paper Series No. 8421. Cambridge.

Ball, L. and N.G. Mankiw (2002): The Nairu in Theory and Practice. NBER Working Paper Series No. 8940. Cambridge.

Bingley, P. and N. Westergaard-Nielsen (2002): Tenure and Firm-Specific Human Capital. Working paper. Aarhus School of Business.

Calmfors, L. and J. Drifill (1988). Bargaining Structure, Corporatism and Macroeconomic Performance. *Economic Policy*, 6, pp. 12-61.

Danmarks Statistik Modelgruppen, Diverse arbejdspapirer om ADAM. København.

Elmeskov, J. (1994): Nordic Unemployment in a European Perspective. *Swedish Economic Policy Review*, 1(1-2 Autumn 1994), pp. 27-70.

Finansministeriet (1997): Danmark som Foregangsland "Indkomstoverførelser - Færre på Passiv forsørgelse Dokumentation". København.

Finansministeriet (1995-2002): *Finansredegørelse*. Diverse årgange. København.

Gersing, A. (1997): Structural Unemployment in Denmark. Working paper (97)159. OECD.

Holden S. and R. Nymoen (2002): Measuring Structural Unemployment: Nawru Estimates in the Nordic Countries. *Scandinavian Journal of Economics*, 104(1).

Lindbeck, A. (1999): Unemployment - Structural. Seminar paper No. 676. Institute for International Economics Studies.

Lindbeck, A. and D.J. Snower (1988): Cooperation, Harassment, and Involuntary Unemployment: An Insider-Outsider Approach. *The American Economic Review*, March 1988.

Hansen, N.L. (1998): Lønflexibilitet og makro stabilitet - en analyse af langsigt multiplikatorer. *Nationaløkonomisk tidsskrift*, 136 (2).

Martin, J. P. (2000): What works Among Active Labour Market Policies: Evidence From OECD Countries' Experiences. *OECD Economic Studies* No. 30 2000/1.

Norges Bank (2002): *Inflasjonsrapport, juni*. Oslo.

Pedersen, L.H., J.H. Rasmussen and K. Clemmensen (2001): Individual Wage Formation and Minimum Wages: Theoretical and Empirical Effects of Progressive Taxation. Working paper.

Pedersen, T.V. (1998): Lønmodeller. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, 136 (2).

Turner, D., L. Boone, C. Giorne, M. Meacci, D. Rae and P. Richardson (2001): Estimating the Structural Rate of Unemployment for the OECD Countries. *OECD Economic studies* No. 33, 2001/II. Paris.

Skaksen, J.R. og A. Sørensen (2001): Har globaliseringen påvirket det danske arbejdsmarked. Arbejdspapir, Centre for Economic and Business Research. København.

Skott, P. (1996): Strukturledighed, Phillipskurver og dansk økonomisk-politisk debat. *Nationaløkonomisk tidsskrift*, 134 (1).